

Tamara BESEDNJAK

Olivier Razac: Ekran in živalski vrt

Ljubljana: Maska. 2007, str. 230, EUR 15.00 (ISBN 978-961-6572-07-1)

Olivier Razac je doktoriral iz filozofije na Univerzi v Parizu in je avtor knjige *Politična zgodovina bodoče žice* (*Histoire politique du barbelé*) iz leta 2000. Leta 2002 je izšlo delo z naslovom *L'écran et le zoo*, katerega prevod imamo sedaj tudi v slovenskem jeziku.

Delo, ki je podnaslovljeno z besedami *Spektakel in udomačevanje od kolonialnih razstav do Big Brotherja*, obljublja primerjanje razkazovanja živali v kletkah živalskega vrta in ljudi v hiši resničnostnega šova. Slednji so medijski fenomen, ki je v svetu prisoten že dalj časa, in je zadnja leta precej popularna tudi pri nas. Lahko bi jo uvrstili kar med najbolj gledane oddaje zadnjih let. Na tej točki se je potrebno vprašati, kje je čar tovrstnih prostovoljnih javnih razstav ali bolje: si res želimo biti opazovani s strani Velikega brata in javno izpostavljeni v vsem svojem zasebnem delovanju? Spomnimo se namreč časov, ko smo brali Georgea Orwella in se zgražali nad nemočjo junakov podvrženih totalitarnemu nadzoru Velikega brata. Danes postaja takšna resničnost realna in vedno bolj popularna. Vendar se avtor v svojem tekstu ne dotika toliko fenomena popularnosti tovrstnih oddaj. Bolj ga zanima podobnost med kolonialnimi razstavami in današnjimi resničnostnimi šovi. Vsebinsko je delo razdeljeno na tri smiselne enote. Avtor v prvem delu – imenovanem *Živalski vrt* – opisuje zgodovino tako imenovanih etnografskih razstav, ki so se v največjem razmahu odvijale nekako od konca devetnajstega pa tja do tridesetih let dvajsetega stoletja. Na teh razstavah – avtor omenja razstave, ki so se odvijale v Franciji – so ljudem prikazovali plemena in pripadnike ljudstev, ki si jih je Francija skozi procese intenzivne kolonizacije podredila in jih nato tudi gospodarsko izkoriščala. Gledalcem so ponujali stereotipno predstavo o divjih in nevarnih ljudstvih, ki bivajo v oddaljenih delih sveta. Avtor ne pozabi omeniti, da je šlo pri tovrstnih razstavah za prevaro in izkoriščanja protagonistov. Kljub temu pa so med protagonisti na razstavah obstajale osebe, ki so se v svojo vlogo dobro vživele in uživale pri delu. Tako so si pridobili oboževalce in na podlagi tega od organizatorjev razstav zahtevali višje plačilo za svoje nastope. Kljub vsemu pa so bili odzivi občinstva nemalokrat sovražni. Kot živali v kletkah predstavljeni ljudje so namreč povzročali nelagodje pri gledalcih, ki pa zaradi tega razstav niso zapustili ampak so ostali in med drugim iskali pri protagonistih – poimenovanje protagonisti uporablja avtor na več mestih v delu – potrditev za svoje predsodke o drugih »manjvrednih« kulturah.

Drugi del knjige je namenjen analizi fenomena resničnostnih šovov, ki so v svetu že v zatonu, pri nas pa v polnem zamahu. Pri tem avtor ne opisuje zgolj forme resničnostnega šova ampak poskuša fenomen resničnostnih oddaj pojasniti od znotraj, to je, pojasniti njihov vpliv na vedenje posameznika, oziroma, na kakšen način je vedenje posameznika predvideno s strani organizatorjev oddaje. Sodelujoči so namreč izbrani po seriji pogovorov z ustvarjalci oddaje. Ti vedo, da je v skupno prebivališče potrebno postaviti ljudi, ki so si v svojih prepričanjih diametralno nasprotni. Le na tak način bo prišlo do zaostrenih situacij, zanimivih za gledalca. Vsak del takšnega šova je skrbno načrtovan, vsaka situacija je v scenariju predvidena in na tak način so tudi reakcije protagonistov popolnoma predvidljive. Tako so protagonisti resničnostnega šova postavljeni v okolje, ki je podobno domačemu – hiša v kateri so nastanjeni je opremljena tako, da je čim bolj podobna običajni hiši. Protagonisti pa se morajo predstaviti taki kot so v resnici. Na tak način se gledalec pred zaslonom lahko poistoveti s protagonistom. Ščasoma pa se gledalci tega naveličajo in zato ustvarjalci resničnostnih šovov težijo k temu, da postavljajo protagoniste v nenavadne ambiente. To se je že zgodilo tudi v Sloveniji, saj lahko spremljamo resničnostni šov z naslovom *Kmetija*, kjer so protagonisti postavljeni v ambient radikalno drugačen tistemu, ki ga je večina med nami vajena v vsakdanjem življenju. Kot takega bi lahko označili tudi resničnostni šov *Bar*, saj tudi v tem primeru protagonisti večino dneva preživijo v drugačnem okolju. Vendar je slednji primer zanimiv tudi zato, ker uvaja povsem novo možnost sodelovanja gledalcev. Če so gledalci lahko prej zgolj preko telefonov glasovali za svojega najljubšega kandidata, lahko sedaj pridejo v bar, ki ga vodijo protagonisti, kjer jih lahko za trenutek ujame kamera in se tako sami pojavijo na televiziji.

Tretji, zadnji del knjige je namenjen razpravi o etiki. Avtor najprej predstavi etiko kot skrb zase, to je, da spoznamo samega sebe, kar je dobro za nas in hkrati, da prepoznamo kaj nam lahko škoduje. Obenem se avtor tudi dotakne etičnega kriterija razstavljanja. Pri tem gre za kriterij razstavljanja sebe in na tak način tudi za proces osvobajanja sebe. In ravno na tej točki avtor postavi razliko med etnografskimi razstavami in resničnostnimi šovi. Protagonisti v enem in drugem primeru so postavljeni na ogled, le da so bili prvi v tej poziciji nemalokrat izkoriščani, slednji pa so v najslabšem primeru bili osleparjeni, zagotovo pa ne zanikani, kot so bili »primitivci«, pa čeprav se velikokrat zgodi, da morajo ravno tako prikazovati stereotipne podobe o tipičnih prebivalcih določene regije. Kljub temu pa opažamo, da prihaja do neke preobrazbe v načinu življenja ljudi, ko želijo svojo zasebnost pokazati javnosti. Vse to pa nam ne omogočajo le resničnostni šovi ampak tudi internetna tehnologija, ko lahko z nekaj preproste programske opreme dosežemo, da smo vedno prisotni v javnosti. Dovolj je le nakup spletne kamere in cel svet nas lahko opazuje v našem domovanju. Na tej točki pa prihaja do določenega absurda. Svet, o katerem piše George Orwell, kjer je posameznik nadzorovan od drugih, z ali brez pristanka, se spreminja v svet, kjer se človek prostovoljno postavlja pred žaromete javnosti in celo sam poskrbi za to, da je njegova zasebnost in intimnost v vsakem delu dneva in noči dosegljiva za ogled vsakega zemljana.

Nove tehnologije dajejo vsakemu posamezniku možnost, da doživi svojih pet minut slave. Vedno več ljudi si želi sodelovati v svetu, ki vse bolj spominja na globalno vas, na način prikazovanja samega sebe v vsej posameznikovi intimnosti in majhnosti, kjer lahko razkazujejo svoje nedorasle izjave, svoje najbolj radikalne in absurde misli in svoje povprečne reakcije, ki so dovolj posplošene, da se lahko v njih vsakdo prepozna. Tako postavljeni na ogled, pa lahko ogledujejo vse druge, ki so jim v svojih dejanjih in razkazovanjih groteskno podobni. Dobrodošli v letu 2007, kjer ne obstaja več en Veliki brat, to smo postali drug drugemu sami.